

SZILÁGYI DÁNIEL*

A HORIZONT 2020 PROGRAM ÉS AZ INKLUZÍV, INNOVATÍV ÉS REFLEKTÍV TÁRSADALMAK LÉTREHOZÁSÁNAK KIHÍVÁSAI

THE HORIZON 2020 PROGRAMME AND THE CHALLENGES OF CREATING INCLUSIVE, INNOVATIVE AND REFLECTIVE SOCIETIES

ABSTRACT

The primary reason behind the choice of topic for the presented research was the fact that the rapid development of information society in the recent years has brought forth a significant increase in the importance of innovation and research and development systems globally. This process has also affected the priorities of the European Union, leading to the adoption of the new objectives of establishing a European Research Area and creating an „innovative union” – for the furthering of these objectives, the Council and the Parliament adopted a regulation in 2013 about the establishment of the “Horizon 2020” framework programme for research and innovation. This study seeks to present a general overview of the concept of the innovative union and a more thorough analysis of the instruments of the Horizon 2020 programme that serve the furtherance of social inclusion, paying particular attention to the “pillar” of tackling societal challenges. A main objective of the research is the examination of whether the biennial work programmes designed for the implementation of the framework are effective in the achievements of the objectives set forth in the field of social inclusion; furthermore, what new solutions the current (2016–2017) work programme proposed to remedy the deficiencies that arose during the runtime of the previous work programme. The fact that the execution of the framework programme is currently underway serves to prove that the choice of topic is relevant to current issues; while the near complete lack of Hungarian – and to a lesser extent, foreign-language – literature in the examined area supports the necessity of research.

1. Bevezetés

Dolgozatom – és a háttérben húzódó kutatás – céljaként azt tűztem ki, hogy a társadalmi befogadás előmozdítását szolgáló eszközök felől megközelítve vizsgáljam meg az Európai Unió Horizont 2020 innovációs és kutatás-fejlesztési programját, különös tekintettel a program társadalmi kihívásokkal foglalkozó pillére, ezen belül pedig az „*Európa a változó világban – Inkluzív, innovatív és reflektív társadalmak*” címet viselő részterület elemzésére. A kutatás témaválasztását elsősorban az a tény indokolta, hogy az információs társadalmak rohamléptékű fejlődése az elmúlt években az innovációs és kutatás-fejlesztési rendszerek szerepének globális felértékelődését vonta magával. Ez a folyamat kihatással volt az Európai Unió prioritásaira is: az integráció új céljaként tűzte ki az Európai Kutatási Térség, valamint ezzel szorosan összefonódva, egy „innovációs unió” megteremtését; az e célkitűzések eléréséhez vezető út egyik legfontosabb állomása volt, hogy a Tanács és a Parlament 2013-ban rendeleti úton határozott a „Horizont 2020” kutatási és innovációs keretprogram létrehozásáról.

* Dr. Szilágyi Dániel PhD-hallgató, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

Kutatásom központi hipotézise az, hogy a Horizont 2020 program – finanszírozás és más erőforrások rendelkezésre bocsátása révén és egyébként elősegítve az egyes tagállamokban működő munkacsoportok együttműködését – képes hatékony „európai inkubátorként” szolgálni a társadalmi kihívások megoldására, így különösképpen a sérülékeny csoportok társadalmi befogadásának előmozdítására törekvő kutatás-fejlesztési és innovációs projektek lefolytatásához.

2. Az innovációs unió koncepciója

Az innovációs unió koncepciójának gyökerei a 2000-es lisszaboni Európai Tanács által kidolgozott tízéves cselekvési és fejlesztési stratégiára (az ún. Lisszaboni Stratégiára) vezethetők vissza. A stratégia általános célkitűzése az volt, hogy Európa 2010-re a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudás alapú gazdaságává váljon, amely képes a fenn tartható gazdasági fejlődésre, több és jobb munkahelyet kínál és nagyobb társadalmi kohéziót valósít meg – e célok elérése pedig egy hatékonyabb közösségi szintű szakpolitikai fellépés kidolgozását tette szükségessé az innováció és kutatás-fejlesztés területén.¹ Az így kialakított eszköztárnak képesnek kellett lennie olyan módon elősegíteni egy tudás alapú gazdaság és társadalom létrejöttét, ami – az Európai Unió működéséről szóló szerződés hatásköri szabályaival összhangban – nem jár a tagállamok hatáskörgyakorlásának akadályozásával, mégis képes koordinálni a nemzeti innovációs rendszerek működését.² A közösségi hatáskörök korlátozottsága indokoltta tette a nyitott koordináció módszerének (OMC) alkalmazását: ennek lényege, hogy a tagállamok maguk dönthették el, kívánnak-e csatlakozni a szakterületen elfogadott ajánlásokhoz, általános iránymutatásokhoz.

A Lisszaboni Stratégia keretében kidolgozásra kerültek mindazok a specifikus célkitűzések is, amelyek a versenyképes és dinamikus tudás alapú gazdaság „célállapotába” való átmenet előkészítését szolgálják. Ezek között láthatjuk megjeleni az Európai Kutatási Térség létrehozásának koncepcióját, amelynek alapját a Bizottság által, közleményi úton³ megfogalmazott cselekvési javaslatok képezték. Az Európai Kutatási Térség egy olyan, határokon átvágó kutatási-fejlesztési tevékenységeket, programokat és szakpolitikákat magában foglaló keretrendszer, amely kiegészíti – de nem helyettesíti – a tagállamok kutatási rendszereit, és amelynek céljai között megtaláljuk a tagállami rendszerek hatékonyabbá tételét, a nemzetközi együttműködés és verseny előmozdítását és a kutatói mobilitás elősegítését.⁴

Az Európai Kutatási Térség célkitűzéseinek megvalósulását biztosítandó, az Európai Tanács felhívta a Tanácsot és a Bizottságot olyan, nyitott koordinációs módszert alkalmazó eszközök kidolgozására, amelyek lehetővé teszik a tagállami kutatási és fejlesztési szakpolitikák nyomon követését (monitoring), valamint teljesítményértékelési mutatók meghatározását a területen. Így került kialakításra az Európai Innovációs Eredménytábla szakpolitikai eszköze, amelynek keretében a Bizottság minden évben elkészíti valamennyi tagállam, más európai államok és néhány regionális szomszéd (pl. Ukrajna, Izrael) innovációs teljesítményének összehasonlító elemzését, amely lehetővé teszi a tagállamok összevetését és csoportosítását innovációs összteljesítményük, valamint az innovációra ható egyes specifikus tényezők szerint.⁵

Az évtized második felére világossá vált, hogy a Lisszaboni Stratégia célkitűzései közel sem valósulnak meg maradéktalanul: többek között az Európai Kutatási Térség kialakítása sem haladt előre olyan gördülékenyen, ahogyan azt az Európai Tanács eredetileg eltervezte. Erre figyelemmel a Bizottság 2007-ben egy Zöld Könyvet adott ki, amelyben az addig elért eredmények mellett a Kutatási Térség kiteljesedésének akadályaira is felhívta a fi-

gyelmet. A legjelentősebb problémaként az európai kutatási bázis töredezettségét emelte ki, amelynek feloldása a tagállami kutatási tevékenységek nagyobb fokú koordinációját tenné szükségessé.⁶

A Zöld Könyvnek köszönhetően a kutatás-fejlesztési együttműködés ismét a tagállamok érdeklődésének homlokterébe került, ez pedig lehetővé tette a Bizottság számára, hogy a 2010-2020-as időszak növekedési stratégiájának (az ún. Európa 2020 stratégia) előkészítése során jelentősen átdolgozza a stratégiai célkitűzéseket, a Lisszaboni Stratégiához képest nagyobb hangsúlyt fektetve mind az innováció területére, mind pedig a társadalmi inklúzió szempontjaira.⁷ Az Európa 2020, amelyet az Európai Tanács az „intelligens, fenntartható és inkluzív gazdasági fejlődés” stratégiájaként aposztrofált, három egymást kölcsönösen erősítő prioritást, öt általános célt és hét ún. kiemelt kezdeményezést fogalmaz meg. A prioritások között láthatjuk megjelenni – első alkalommal – az inkluzív fejlődés koncepcióját, amelynek lényege a magas foglalkoztatási szint megteremtése az európai gazdaságban, olyan eszközök segítségével, amelyek alkalmazása egyidejűleg a szociális és területi kohézió növekedését is magával vonja. E prioritás eszközei között megtaláljuk a nők és az idősebb munkaképes korúak munkanélküliségének csökkentését, a szegénység elleni küzdelmet és az élethosszig tartó tanuláshoz való hozzáférést a társadalom valamennyi szegmensében.⁸

Az általános célok között kapott helyet az EU azon vállalása, hogy 2020-ra az uniós GDP 3%-át kutatás-fejlesztésre fordítja, a kiemelt kezdeményezések között pedig immáron nevesítve szerepel az Innovatív Unió megteremtésének koncepciója, amely a Kutatási Térség kiteljesítése mellett arra is felhívta a figyelmet, hogy az európai kutatás-fejlesztési és innovációs politikának a társadalmat érintő olyan kihívásokra kell összpontosítania, mint az éghajlatváltozás, hatékony energia- és erőforrás-felhasználás, valamint a demográfiai változások.⁹

A Bizottság az új stratégia elfogadását követően az innováció és kutatás-fejlesztés specifikus eszközeit az Innovatív Unió kiemelt kezdeményezése alá vonta, amely a már meglévő eszköztár tekintetében is jelentős változásokat hozott: így például az Európai Innovációs Eredménytábla elnevezése Innovatív Unió Eredménytáblára módosult, az Európai Kutatási Térség céljai között pedig kiemelt helyre került a kutatók, ismeretek és technológiák szabad áramlásának megteremtése. Ezzel párhuzamosan új eszközök kidolgozására is sor került: így például a Bizottság a 3%-os GDP-allokáció megvalósulását (és monitoringját) elősegítendő egy új innovációs indikátort dolgozott ki, amely a gyorsan növekvő innovatív cégek részesedését vizsgálja az európai gazdaságban.¹⁰

3. A Horizont 2020 keretprogram

A legjelentősebb újításnak azonban a Horizont 2020 innovációs és kutatás-fejlesztési keretprogram megjelenése tekinthető, amelyet a Tanács és a Parlament 1291/2013/EU rendelete hívott életre az Európai Kutatási Térség keretében folyó kutatási programok támogatása és ösztönzése céljából. Bár a keretprogram nem előzmények nélküli, mivel az 1984 és 2013 közötti időszakban lefolytatott hét kutatási és fejlesztési keretprogram tevékenységeit folytatja, az innovációs unió koncepciójának megjelenése jelentősen megváltoztatta a program fókuszát.

Míg a korábbi keretprogramok kizárólag a kutatás és fejlesztés – elsősorban pedig a technológiai fejlesztés – területén biztosítottak finanszírozási eszközöket tagállamközi projektek számára, addig a Horizont 2020 hatálya kifejezetten kiterjed az innovációs projektekre is – sőt, az Európa 2020-célkitűzések megvalósítása érdekében központi szerepet

szán azoknak. Kérdésként merülhet fel, hogy miben más, mivel több az innováció, mint a kutatás-fejlesztés? Bár általános definíció nehezen adható, a Bizottság a Horizont 2020 program egyik újdonsága, a kis- és középvállalkozások fejlesztési eszköze kapcsán úgy foglalt állást, hogy az innováció láncolata magában foglalja az ötletek megszületésétől és megvalósíthatóságuk értékelésétől kezdve a tulajdonképpeni kutatás-fejlesztésen át a piaci hasznosításig vezető folyamat valamennyi szakaszát.¹¹

Megújult továbbá a Horizont 2020 program struktúrája is: míg az azt megelőző keretprogramokra egy egyszerűbb tematikus megközelítés volt jellemző, amelyben a program költségvetésének jelentős részét egymástól teljesen elkülönült „tematikus területek” (pl. egészség, energia, társadalomtudományok) között osztották szét, majd ezekbe sorolták be a támogatott projekteket, addig a Horizont 2020 egy ún. „három pilléres” struktúrát alkalmaz. A program pilléreit – amelyek a „Kiváló tudomány”, „Ipari vezető szerep” és „Társadalmi kihívások” elnevezést kapták – immáron nem kifejezetten tematikus, hanem elsősorban problémaorientált módon osztották fel részterületekre. Ez a megközelítés összhangban áll a program, és különösképpen a „Társadalmi kihívások” pillér azon törekvésével, hogy – a hagyományos területekre nehezen besorolható – innovatív multidiszciplináris projektek támogatása révén az Európai Unió társadalmát érintő egyes konkrét problémák megoldására helyezze a hangsúlyt. Ilyen pragmatikusan szervezett részterületek például a „Biztonságos társadalmak”, az „Egészség, demográfiai változások és jólét”, vagy a később részletebben vizsgált „Európa a változó világban - inkluzív, innovatív és reflektív társadalmak”.¹²

A program komplexitását tovább fokozza a három pilléres szerkezetbe be nem sorolt két specifikus célkitűzés megjelenése, amelyek – bár a program költségvetésének csak töredékét teszik ki – az inkluzív fejlődés stratégiai prioritásához való szoros kötődésük miatt mindenképpen említést érdemelnek. „A kiválóság terjesztése és a részvétel szélesítése” célkitűzésének fókuszában az egyes tagállamok innovációs teljesítménye közötti különbségek csökkentése áll, a „Tudomány a társadalommal és a társadalomért” címet viselő célkitűzés pedig a tudomány és a nem szakértő társadalom közötti együttműködés hatékonyabbá tételére, új tudományos tehetségek felfedezésére, valamint a tudományos kiválóságnak a társadalmi tudatossággal és felelősségtudattal való összekapcsolására irányul.¹³

A fentebb említett célkitűzések fényében nem meglepő, hogy a három pillér közül a „Társadalmi kihívások” pillére részesül a legnagyobb hányadban a program költségvetéséből; ez mintegy 39%-át jelenti a körülbelül 79 milliárd eurós költségvetési keretnek, amely összességében is előrelépésnek tekinthető, hiszen az ezt megelőző (hetedik) keretprogram – amely szintén hétéves időszakot fogott át – jelentősen kisebb, mintegy 55 milliárd eurós összesített költségvetési kerettel rendelkezett. Figyelemmel a program szerkezeti komplexitására, a költségvetés kezeléséért a Bizottság kilenc főigazgatósága felel, annak végrehajtása pedig 22 uniós szerv között került felosztásra.¹⁴

A Horizont 2020 újításaként kell megemlíteni végül, hogy a keretprogram kitüntetett szerepet szán a piacközelí – vagyis a gyakorlatban közvetlenül hasznosítható – innovatív fejlesztéseket folytató kis- és középvállalkozásoknak. A „kis- és középvállalkozások fejlesztési eszköze” nevet viselő új finanszírozási eszköz révén ugyanis az innovációs folyamat bármely szakaszában igényelhetnek támogatást: mind a megvalósíthatóság értékelése, mind a tulajdonképpeni innovációs tevékenység, mind pedig a kereskedelmi hasznosítás folyamán, ráadásul esetükben a korábbi keretprogramok azon korlátozása sem érvényesül, miszerint kizárólag tagállamközi (ráadásul legalább 3 tagállamhoz kötődő) projektek támogathatók, azaz a tagállami KKV-k önállóan is pályázhatnak Horizont 2020 finanszírozásra.¹⁵

4. Az inkluzivitás kérdése a Horizont 2020 keretprogramban

A továbbiakban a társadalmi kihívásokkal foglalkozó pilléren belül a „6. társadalmi kihívás: Európa a változó világban - inkluzív, innovatív és reflektív társadalmak” címet viselő részterülettel szeretnék részletesebben foglalkozni. A terület specifikus célkitűzését az 1291/2013/EU rendelet melléklete így fogalmazta meg: „A cél Európa jobb megértésének az elősegítése, megoldások nyújtása, valamint a befogadó, innovatív és reflektív európai társadalmak támogatása, tekintettel a korábban nem tapasztalt változásokra és a növekvő globális egymásrautaltságra.”¹⁶ A rendelet ilyen változásként tekint különösen az Európa jövőjét meghatározó egyes társadalmi-gazdasági kihívások felerősödésére: ilyenek például a társadalmi idősödés és a demográfiai változások, a társadalmi kirekesztés és a szegénység, a társadalmi integráció és szétesés, az egyenlőtlenségek és a migrációs áramlások, a digitális szakadék szélesedése,¹⁷ az innováció és kreativitás kultúrájának elősegítése iránti igény fokozódása, valamint a demokratikus intézményekbe vetett bizalom csökkenése. A megoldások keresése során feltétlenül szükséges figyelembe venni azt is, hogy e problémák egyenlőtlenül jelentkeznek tagállamról tagállamra, illetve gyakorta az egyes tagállamokon belül is. A rendelet felhívta továbbá a figyelmet arra, hogy az innováció akár negatív hatással is lehet a társadalmi integrációra, például a digitális szakadékot, a munkaerő-piac rétegzettségét vagy a város és a vidék közötti különbségeket felerősítve, éppen ezért az innováció területén multidiszciplináris jellegű és szociálisan érzékenyebb megoldásokat kell kidolgozni.

A felmerült kihívások kezeléséhez, a társadalmi egyenlőtlenségek, a hátrányos megkülönböztetés és kirekesztés csökkentéséhez és ezáltal az integrációs folyamat fenntarthatóságának megőrzéséhez egy közös európai megközelítésre van szükség, amelynek csupán egyik eszköze – ugyanakkor az elméleti alapok megteremtése és a civil társadalom tájékozott részvételének elősegítése érdekében kiemelkedően fontos eszköze – az innovációs és kutatás-fejlesztési összefogás. E célkitűzések elérése szempontjából minden eddiginél nagyobb a társadalom- és bölcsészettudományi ismeretanyag jelentősége: nem véletlen tehát, hogy a Horizont 2020 program első (2014-2015-ös) munkaciklusában meghirdetett 540 általános pályázati felhívásból közel 200 társadalomtudományi vonatkozású volt.¹⁸ Fokozottan igaz ez a 6. társadalmi kihívás részterületére, amelynek a keretprogramon belüli önállóságát jelentős részben éppen a társadalom- és bölcsészettudományok képviselőinek „lobbitevékenysége” vívta ki.¹⁹

4.1. A 6. társadalmi kihívás hármass célkitűzése

További sajátosság – amely az uniós fellépés célzott jellegét látszik alátámasztani a területen – az a tény, hogy a keretprogram a részterület célkitűzéseit tovább specifikálja az innovatív/inkluzív/reflektív társadalmak hármass elhatárolása mentén. Az „innovatív társadalom” koncepciójának lényege a polgárok, civil szervezetek, vállalkozások és felhasználók bevonása a kutatásba és az innovációba, a tagállami és uniós innovációs politikák összehangolt működésének előmozdításával.²⁰ Megállapíthatjuk, hogy ez egy olyan tág koncepció, amely a részterületen túl voltaképpen a teljes keretprogramot magában foglalja; különösen szoros azonban a kapcsolata a „Tudomány a társadalommal és a társadalomért” elnevezésű, korábban már említett specifikus célkitűzéssel.

Az inkluzív társadalmak létrehozását szolgáló tevékenység körébe olyan projektek tartoznak, amelyek célja egyfelől az európai társadalmakat érintő társadalmi kihívások, ezek okai, valamint társadalmi kohézióra gyakorolt hatásai megértése, másfelől pedig a társadalmi, gazdasági és politikai befogadás, valamint a befogadó munkaerőpiacok elemzése és fejlesztése. A Bizottság e rész-célkitűzés kapcsán külön is nevesíti a társadalom- és bölcsé-

szettudományi kutatás jelentőségét, mivel eszközeik lehetővé teszik a lehetséges jövőképek feltérképezését, továbbá kitér a diverzitás figyelembe vételének szükségességére is: a közösségek, régiók és nemzetek identitásának és hovatartozásának megértésére is szükség van az inkluzív megközelítések kidolgozása során.²¹

A reflektív társadalmak koncepciójának célja a soknemzetiségű Európa történelmének, valamint a társadalom mai életére is kiható számos európai és Európán kívüli hatás feltérképezése. E célkitűzés elérését az Európa különböző népeihez, hagyományaihoz, regionális és nemzeti identitásaihoz kötődő szellemi, kulturális örökségnek – amely egyúttal az Unió közös öröksége is – a feltárására és a társadalom rendelkezésére bocsátására (így különösen kulturális és tudományos gyűjteményekben, levéltárakban és múzeumokban való közvételére) irányuló projektek szolgálhatják.²²

4.2. Az inklúzió szempontjainak megjelenése a 6. társadalmi kihívás munkaprogramjaiban

A részterület kapcsán végül szeretnék kitérni a keretprogram végrehajtását szolgáló munkaprogramok által megjelölt kulcsfontosságú kérdésekre. Ezek a 2-3 éves időtartamot lefedő programok az egyes részterületeken meghatározzák azokat a legfontosabb kihívásokat, amelyek tekintetében a kérdéses időszakban a Horizont 2020 által támogatott fellépésre van szükség, továbbá általános és specifikus felhívásokat fogalmaznak meg a tagállami pályázók számára e kihívásokkal kapcsolatos kutatási és innovációs projektek lefolytatására, meghatározva a projektek hatókörét és várható hatásait, eredményeit. A munkaprogramokat a Bizottság tízenkilenc, az adott terület szakértőiből álló tanácsadó csoportja dolgozza ki, a tudomány és az ipar, valamint a civil társadalom képviselőivel folytatott konzultációt követően.²³

A 6. társadalmi kihívás területén a 2014–2015-ös munkaprogram által nevesített öt általános felhívás közül három is közvetlenül érintette a társadalmi befogadás kérdését. Ezek közül az első „A válság leküzdése: új ötletek, stratégiák és irányítási struktúrák Európa számára” címet viseli, a terület specifikus felhívásai között pedig megtaláljuk a gazdasági válság szociális, politikai, jogi és kulturális következményeire – így a növekvő munkanélküliségre, a társadalmi egyenlőtlenségek kiszélesedésére, az euroszkepticizmus növekedésére, a politikába vetett bizalmatlanságra, valamint mindezekre adott tagállami és európai szintű válaszokra – vonatkozó, döntően társadalomtudományi jellegű kutatások támogatását.²⁴

„A fiatal generáció egy innovatív, befogadó és fenntartható Európában” cím alá tartozó projektek fő célja a fiatalok munkanélküliségének leküzdése, amelynek aránya Európa egyes régióiban a gazdasági válságot követően az 50%-ot is elérte. E probléma különösen súlyosan érinti a fogyatékkal élő, valamint migrációs háttérrel rendelkező fiatalokat, akiknek többszörös diszkriminációval kell szembenézniük a készségekhez és munkalehetőségekhez való hozzáférés során. Erre figyelemmel, a Bizottság a kihívás terén fontosnak tartja az európai fiatalok diverzitásának figyelembe vételét, valamint a nemek közötti egyenlőség szempontjainak érvényre juttatását.²⁵

A „reflektív társadalmak: az európai kulturális örökség továbbadása és a múlt hasznosítása” megnevezésű kulcsterület elsősorban az európai népek, hagyományok, regionális és nemzeti identitások sokféleségének vizsgálatával, valamint a sokféleségből fakadó lehetőségek feltérképezésével foglalkozik. A különbözőség alaposabb megismerése a Bizottság szerint képes az európai társadalmat rugalmasabbá, kreatívabbá és innovatívabbá tenni; mindez pedig a befogadást is előmozdíthatja Európa-szerte.²⁶

A jelenleg hatályos, 2016–2017-es munkaprogram négy új általános felhívást fogalmaz meg, amelyek mindegyikében érvényesülni láthatjuk a társadalmi befogadás szempontjait. Az első ezek közül a „Közös alkotás a növekedésért és befogadásért” címet viseli, célja pedig a kreativitást és innovációt ösztönző együttműködés elősegítése különböző társadal-

mi szereplők között, beleértve egyebek között a polgárokat, felhasználókat, oktatási és kutatási intézményeket, vállalkozásokat, állami szerveket és a kreatív ágazatok képviselőit. Az inklúzió szempontjából különösen fontos itt az a törekvés, amely Európa fiatal újtói-nak oktatáshoz és készségekhez való hozzáférését kívánja megkönnyíteni, különös figyelmet fordítva a hátrányos helyzetű, valamint a fogyatékkal élő fiatalokra.

Az „Egyenlőtlenségek visszafordítása Európában” felhívása voltaképpen a korábbi munkaprogram „A válság leküzdése...” elnevezésű szekciója folytatásának tekinthető. A Bizottság ennek kapcsán arra hívta fel a figyelmet, hogy a gazdasági-pénzügyi válságot követően az egyenlőtlenség „hagyományos” formáinak – amilyen például a jövedelem és a vagyon egyenlőtlensége, vagy a nemek közötti egyenlőtlenség – felerősödése mellett az egyenlőtlenség új típusai is megjelennek: ilyen az adósság-egyenlőtlenség, illetve az igazságszolgáltatáshoz vagy politikai részvételhez való hozzáférés egyenlőtlensége. A területen folytatott kutatás és innováció célja e jelenségek megértése és leküzdése kell, hogy legyen: ezt szolgálják a területen meghirdetett felhívások, amelyekről általánosságban megállapítható, hogy alapjogvédelmi és inklúziós szempontokat is magukban foglalnak.

A „Globális közös fellépés” általános felhívása kötődik talán legkevésbé szorosan az Unión belüli inklúzió prioritásához, mivel a szekció elsősorban az Unió külső politikáit érintik. Ugyanakkor ezen belül kap helyt a „Migráció és menedékügyi rendszerek” specifikus felhívása, amely közvetetten ugyan, de szükségszerűen kötődik a harmadik országokból érkező migránsok inklúziójának kérdésköréhez. Az utolsó, „Európa megértése – az európai közterületek és kulturális terek népszerűsítése” címet viselő felhívás elsősorban a társadalmi reflexiót érintő felhívásokat tartalmaz, így kiterjed többek között a fiatal generációk kulturális műveltségének növelésére, Európa vallási sokféleségének vizsgálatára, a kultúrának és a közös értékeknek a migrációs kihívások kezelésében betöltött szerepének megismerésére, valamint az európaiak közötti kölcsönös megértés előmozdítására a múltbeli konfliktusok rendezése révén. Megállapíthatjuk, hogy ezek a felhívások olyan módon kerültek megfogalmazásra, amely a társadalmi sokféleség megértésével és hasznosításával egyidejűleg a más kulturális, történelmi és vallási háttérből érkezettek társadalmi befogadását is elő kívánja segíteni.²⁷

Összegezve a munkaprogramok kapcsán elmondottakat, megállapíthatjuk, hogy bár mindkét program felhívásai a Horizont 2020 6. társadalmi kihívása kapcsán megfogalmazott általános célkitűzések megvalósítására irányulnak, az inkluzív társadalmak létrehozásának célkitűzése hangsúlyosabbá vált azáltal, hogy a 2015/2016-os program összeállítása során a Bizottság szakértői valamennyi általános felhívás területére megpróbálták beemelni a befogadás szempontjait. Az inklúzió megvalósításának mikéntjére kihatnak továbbá olyan külső folyamatok, amelyek az európai társadalom egészét kihívás elé állítják: így az új munkaprogramban háttérbe szorultak a gazdasági válság következményeinek enyhítésével kapcsolatos felhívások, ugyanakkor jóval nagyobb szerepet kaptak azok, amelyek a migrációs kihívások kezelésével foglalkoznak.

5. Összefoglalás

Tanulmányomban igyekeztem röviden bemutatni az innovációs unió kialakulását és jelenlegi helyzetét, különös figyelmet fordítva a Horizont 2020 innovációs és kutatás-fejlesztési keretrendszer eszköztárára és azon belül – kiemelt területként – az inkluzív, innovatív és reflektív társadalmak létrehozásának célkitűzésére. Összességében úgy gondolom, levonható az a következtetés, hogy az uniós szintű innováció szerepének folyamatos növekedésével egyidejűleg annak látószöge is folyamatosan bővül, és egyrészt az Európa 2020 stratégia elfogadása, különösen pedig a Horizont 2020 program kezdete óta az inno-

vációs politika és finanszírozás kulcsterületévé nőtte ki magát a társadalmi inklúzió – a befogadóbb társadalmak megteremtése. Az Unió e fejlődési folyamat során felismerte, hogy a fenntartható európai integráció megköveteli a társadalmi kirekesztés, egyenlőtlenségek és hátrányos megkülönböztetés visszaszorítását, és úgy vélem – ahogy ezt a jelenlegi munkaprogram fókuszpontjainak minden eddiginél „inklúzió-centrikusabb” meghatározása is alátámasztani látszik – hogy a társadalmi befogadás szempontjainak térnyerése jelenleg is tart, és talán nem elrugaszkodott az a jövőre vonatkozó elképzelés sem, hogy e szempontok a 2018–2020-as időszakban még fajsúlyosabbá válhatnak.

JEGYZETEK

1. Lisbon European Council 23 and 24 March 2000 – Presidency Conclusions, 5. pont.
2. Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés, 4. cikk (3) bekezdés
3. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - Towards a European research area /*COM/2000/0006 final*/
4. Lisbon European Council Presidency Conclusions, 12–13. pont.
5. Schibany–Streicher (2008) 718–719. oldal.
6. Green Paper – The European Research Area: New Perspectives.
7. Fekete (2013) 102–103. oldal.
8. Communication from the Commission Europe 2020, 16. oldal.
9. Communication from the Commission Europe 2020, 3–4, 10–11. oldal.
10. MEMO/10/473 – Turning Europe into a true Innovation Union.
11. The SME Instrument. Letöltés ideje: 2017. 01. 20. (<https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-section/sme-instrument>)
12. Vinnova (2013) 21–25. oldal.
13. Horizon 2020 budget and implementation – A guide to the structure of the programme, 28–29. oldal.
14. Horizon 2020 budget and implementation – A guide to the structure of the programme, 4–10. oldal.
15. The SME Instrument.
16. Az Európai Parlament és a Tanács 1291/2013/EU rendelete, 1. melléklet, III. rész 6.1. pont.
17. Az Európai Bizottság szerint e probléma lényege, hogy 150 millió európai (a polgárok mintegy 25 %-a) még nem használta az internetet, és talán sohasem fog szert tenni megfelelő mértékű digitális műveltségre.
18. A 6. társadalmi kihívás: Európa a változó világban – inkluzív, innovatív és reflektív társadalmak. Letöltés ideje: 2017. 01. 21. (<http://www.h2020.gov.hu/iii-tarsadalmi-kihivasok/6-tarsadalmi-kihivas>)
19. Schindler-Daniels, A. (2014) 187–188. oldal.
20. 1291/2013/EU rendelet, 1. melléklet, III. rész 6.3.2. pont.
21. 1291/2013/EU rendelet, 1. melléklet, III. rész 6.3.1. pont.
22. 1291/2013/EU rendelet, 1. melléklet, III. rész 6.3.3. pont.
23. What is a Work Programme? Letöltés ideje: 2017. 01. 21. (<http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/what-work-programme>)
24. Krasznai Zoltán (2014): A társadalomtudományok a HORIZONT 2020 keretprogramban és 6. Társadalmi kihívás pályázatai.
25. Horizon 2020 & SC6. Letöltés ideje: 2017.01.21. (<http://www.trust-conference.eu/en/182.php>)
26. Horizon 2020 Work Programme 2014–2015: 13. Europe in a changing world – inclusive, innovative and reflective Societies. Revised.
27. Horizon 2020 Work Programme 2016–2017: 13. Europe in a changing world – inclusive, innovative and reflective Societies.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Európai Bizottság (2013): Horizon 2020 – the EU’s new research and innovation programme. Letöltés ideje: 2017.01.19. (http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-1085_en.htm)
- Európai Bizottság (2015): Commission invests €16 billion in funding for research and innovation over next two years. Letöltés ideje: 2017. 01. 19. (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5831_en.htm)
- Európai Bizottság (2010): Communication from the Commission Europe 2020 – A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Letöltés ideje: 2017. 01. 19. (<http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>)
- Európai Bizottság (2013): Fact Sheet: Horizon 2020 Budget. Letöltés ideje: 2017. 01. 20. (http://ec.europa.eu/research/horizon2020/pdf/press/fact_sheet_on_horizon2020_budget.pdf)
- Európai Bizottság (2007): Green Paper – The European Research Area: New Perspectives. Letöltés ideje: 2017. 01. 19. (https://ec.europa.eu/research/era/pdf/era_gp_final_en.pdf)
- Európai Bizottság: Horizon 2020 Work Programme 2014–2015: 13. Europe in a changing world – inclusive, innovative and reflective Societies. Revised. Letöltés ideje: 2017. 01. 21. (http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/wp/2014_2015/main/h2020-wp1415-societies_en.pdf)
- Európai Bizottság: Horizon 2020 Work Programme 2016–2017: 13. Europe in a changing world – inclusive, innovative and reflective Societies. Letöltés ideje: 2017. 01. 19. (http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/wp/2016_2017/main/h2020-wp1617-societies_en.pdf)
- Európai Bizottság (2010): MEMO/10/473 – Turning Europe into a true Innovation Union. Letöltés ideje: 2017.01.20. (http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-10-473_fr.htm)
- Európai Bizottság: The SME Instrument. Letöltés ideje: 2017. 01. 20. (<https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-section/sme-instrument>)
- Európai Bizottság: What is a Work Programme? Letöltés ideje: 2017. 01. 21. (<http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/what-work-programme>)
- Európai Parlament (2015): Horizon 2020 budget and implementation – A guide to the structure of the programme. Letöltés ideje: 2017. 01. 20. ([http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/571312/EPRS_IDA\(2015\)571312_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/571312/EPRS_IDA(2015)571312_EN.pdf))
- Európai Parlament (2000): Lisbon European Council 23 and 24 March 2000 – Presidency Conclusions. Letöltés ideje: 2017.01.19. (http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm#)
- Fekete Balázs (2013): Az Európai Unió tudománypolitikája. In: Szabó Marcel–Láncos Petra Lea–Gyenei Laura (szerk.): Uniós szakpolitikák. Szent István Társulat. Budapest. pp. 92–104.
- Krasznai Zoltán (2014): A társadalomtudományok a HORIZONT 2020 keretprogramban és 6. Társadalmi kihívás pályázatai. Letöltés ideje: 2017. 01. 18. (<http://www.h2020.gov.hu/magyar/eloadasok/krasznai-zoltan-6>)
- Schibany, A. – Streicher, G. (2008): The European Innovation Scoreboard: drowning by numbers? In: Science and Public Policy Volume 35. Issue 10. pp. 717–732.
- Schindler-Daniels, A. (2014): Shaping the Horizon: social sciences and humanities in the EU framework programme “Horizon 2020” In: Zeitschrift für Erziehungswissenschaft Volume 17. Issue 6 Supplement. pp. 179–194.
- Varju Márton (2010): Bevezetés az Európai Unió közpolitikai rendszerébe. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen.
- Vinnova (2013): FP7 and Horizon 2020 - a comparative study of the support services in the Nordic countries. Letöltés ideje: 2017. 01. 18. (http://www.vinnova.se/upload/EPiStorePDF/va_13_16.pdf)